

بسم الله الرحمن الرحيم

آشنایی با مفردات

قرآن کریم

سال دوم
رشته علوم و معارف اسلامی
دوره متوسطه

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی

نام کتاب: آشنایی با مفردات قرآن کریم - ۲۲۱

شورای برنامه‌ریزی و تألیف: دکتر محمد مهدی اعتصامی، یونس باقری

داوود بهرام‌سری، حسن جعفریان، حجة الاسلام دکتر حسین سوزنجی، محمد قدوسی،

سیدهای محدث، دکتر سیدمحسن میرباقری، سیدمحمدحسین میرباقری، علی ناسخیان،

مسعود وکیل و مرضیه سمیع زاده

مؤلفان: داوود بهرام‌سری، مرضیه سمیع‌زاده، اسدالله محمدی‌نیا و مسعود وکیل

نظارت بر چاپ و توزیع: اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی

تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کدپستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وب سایت: www.chap.sch.ir

مدیر هنری: مجید ذاکری یونسی

طراح گرافیک و صفحه‌آرا: محمد عباسی

طراح جلد: محمد عباسی

ناشر: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص

کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش) - تلفن: ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰

صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹

چاپخانه: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار: ۱۳۹۱

حق چاپ محفوظ است.

زندگی در دنیای امروز، زندگی در مدرسه‌ی اراده است و سعادت و شقاوت هر انسانی به اراده‌ی همان انسان رقم می‌خورد. اگر بخواهید عزیز و سربلند باشید، باید از سرمایه‌های عمر و استعدادهای جوانی استفاده کنید و با اراده و عزم راسخ به‌طرف علم و عمل و کسب دانش حرکت نمایید.

صحیفه‌ی نور، ج ۲۱، ص ۲۵

فهرست مطالب

پیش‌گفتار

۱	درس اول : نگاهی به علم مفردات قرآن کریم
۴	درس دوم : رسالت
۱۲	درس سوم : ایمان
۱۹	درس چهارم : تعقل، تفکر، تدبیر و تفقه
۲۵	درس پنجم : شکر
۳۲	درس ششم : کفر
۴۰	درس هفتم : عبادت
۴۸	درس هشتم : اطاعت
۵۵	درس نهم : صلاح و فساد
۶۲	درس دهم : ظلم
۶۸	درس یازدهم : قسط و عدل
۷۴	درس دوازدهم : تقوا و فجور
۸۱	درس سیزدهم : انفاق
۸۸	درس چهاردهم : طغیان
۹۵	درس پانزدهم : ابتلا و فتنه
۱۰۲	درس شانزدهم : فلاح و فوز
۱۰۹	درس هفدهم : خُسران و ناامیدی
۱۱۶	درس هجدهم : توبه و انابه
۱۲۴	فهرست کلمات
۱۲۷	معجم آیات
۱۳۵	منابع

پیش گفتار

سخنی چند با دبیران و دانش آموزان عزیز

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
... قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ
يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ
وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ
وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

مائده ۱۵ و ۱۶

خدای بزرگ را سپاس می گویم که توفیق تألیف کتاب درسی مفردات قرآن کریم را به ما عنایت فرمود. در این قسمت به اختصار مطالبی درباره‌ی اهداف، موضوعات، محتوا و ساختار دروس و ارزش‌یابی این درس ارائه می‌شود. امید است این توضیحات موجبات بهره‌گیری هرچه بیش‌تر از آن را فراهم آورد تا دانش‌آموزان عزیز در کنار سایر دروس، با کتاب آسمانی قرآن بیش از پیش مأثوس شوند و به مدد آن، از نزدیکی به ظلمت‌های نفسانی و شیطانی رهایی یابند و به راه راست بندگی راهنمایی شوند.

اهداف درس مفردات قرآن کریم

با توجه به آموخته‌های قبلی دانش‌آموزان در دروس قرآن، دینی و عربی، درس مفردات در صدد است ضمن تقویت توانایی دانش‌آموزان در درک معنای عبارات و آیات شریفه‌ی قرآن کریم، آن‌ها را با معنای عمیق‌تر برخی از مفردات قرآن کریم و کاربردهای مختلف آن‌ها در آیات شریفه آشنا کند و هم‌چنین با طرح سؤالاتی درباره‌ی مضامین و موضوعات مرتبط با آیات، به تدریج دانش‌آموزان

را با راه‌های تفکر و تدبیر در قرآن آشنا سازد. از این رو، می‌توان موارد ذیل را مهم‌ترین اهداف این درس به‌شمار آورد :

۱- آشنایی با معنای عمیق‌تر برخی از واژه‌های قرآن کریم و معنای کاربردهای مختلف آن‌ها در آیات

۲- تقویت توانایی درک معنای عبارات و آیات قرآنی

۳- توانایی بهره‌گیری از شناخت واژه‌ها به منظور زمینه‌سازی برای تفکر، تدبیر و تفسیر آیات قرآن کریم

۴- تقویت انس با قرآن کریم و بهره‌مندی مستمر از آن

موضوعات دروس

این کتاب دارای ۱۸ درس است که در آن‌ها حدود ۲۷ موضوع قرآنی بررسی شده است. این موضوعات با توجه به نیازهای اعتقادی، اخلاقی و تربیتی دانش‌آموزان انتخاب شده‌اند. هم‌چنین تنوع، جذابیت، گستردگی و اهمیت آن‌ها در قرآن کریم و عدم پرداختن مستقیم به این واژه‌ها در سایر دروس رشته‌ی علوم و معارف اسلامی از دلایل دیگر انتخاب آن‌ها بوده است.

محتوا و ساختار دروس

هر درس از بخش‌های زیر تشکیل شده است :

۱- **سرآغاز :** هر درس مطلعی دارد که به اجمال، افق پیش‌روی موضوع درس را نشان می‌دهد. در این بخش اهمیت آن موضوع در زندگی انسان، قرآن کریم، تاریخ تفکر بشری بیان می‌شود و به مهم‌ترین پرسش‌ها درباره‌ی آن اشاره می‌شود.

۲- **شناخت واژه :** در این قسمت معنای ریشه‌ی واژه یا واژگان اصلی درس بیان می‌شود و گاهی با طرح سؤالاتی، از دانش‌آموزان می‌خواهیم کلمات هم‌خانواده‌ی واژه‌ی مورد بحث را در زبان فارسی رایج جست‌وجو کنند. در این بخش دانش‌آموزان با موارد اشتراک این واژه‌ها با کاربردهای فارسی آن، درک معنای بهتر و نیز دقت در تفاوت کاربرد قرآن با فارسی بیشتر آشنا می‌شوند.

۳- کاربرد در قرآن: در این بخش برخی از کلمات هم‌ریشه با موضوع درس که در آیات درس به کار نرفته یا استعمال خاصی دارد، انتخاب شده است تا دانش‌آموزان با استفاده از عبارات قرآنیِ ارائه شده، معنای این مشتقات را حدس زده و ویژگی‌های صرفی آن‌ها را تشخیص دهند.

۴- آیات شریفه: این بخش متن اصلی درس است و شامل تعدادی از مهم‌ترین آیات قرآن کریم می‌باشد که تا حد زیادی موضوع درس را تبیین و تشریح می‌کنند. آیات در کتاب به صورت تقطیع شده آمده و معمولاً در هر سطر یک جمله‌ی تام گنجانده شده است. دانش‌آموزان با معنای بیش‌تر کلمات به کار رفته در آیات آشنا هستند و می‌توانند معنای کلماتی را که احیاناً نمی‌دانند از فهرست کلمات که در پایان کتاب آمده است، جست‌وجو کنند. دانش‌آموزان باید این گونه کلمات را فراگیرند اما یادگیری معنای برخی از کلمات که در پاورقی صفحات آمده است الزامی نیست. در آزمون‌های شفاهی و کتبی نیز اگر از آیاتی که دارای این گونه کلمات‌اند، پرسش شود، باید معنای این کلمات در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرد.

۵- تمرینات: در قسمت پایانی هر درس تمرین‌های متنوعی آمده است. این تمرین‌ها بیش‌تر برای آموزش روش‌های تفکر و تدبر در آیات شریفه و برقراری ارتباط مضامین آن‌ها و استخراج پیام آیات طراحی شده است. این تمرین‌ها هم درباره‌ی آیات درس است و هم به برخی از آیات که در متن درس نیامده است، مربوط می‌شود. در این تمرین‌ها ترجمه‌ی آیات، به طور مستقیم خواسته نشده اما برای انجام تمرینات، به طور ضمنی و غیرمستقیم دانستن معنای آیات لازم است. چنین تمرین‌ها و پرسش‌هایی، هم وقت کم‌تری را به خود اختصاص می‌دهند و هم به تدریج به دانش‌آموزان می‌آموزند که هرگاه آیه‌ای را قرائت می‌کنند، باید به طور مستقیم و بدون نیاز به طی کردن گام مستقلی به عنوان ترجمه، مفهوم آیه‌ی شریفه را درک کنند. البته این توانایی ارزشمند، نتیجه‌ی انس و ارتباط مستمر با قرآن کریم است.

ارزش‌یابی

ارزش‌یابی باید به گونه‌ای انجام شود که یادگیری را عمق و وسعت بخشد. پرسش‌های کلاسی چه به صورت شفاهی و چه کتبی باید به گونه‌ای طراحی شود که هم دانش‌آموزان و هم دبیر محترم با نقاط قوت و ضعف فعالیت‌های درسی انجام شده آشنا شوند و در صدد تقویت نقاط قوت و جبران

نقاط ضعف برآیند.

ارزش‌یابی معمولاً به دو صورت مستمر و پایانی انجام می‌شود. نمره‌ی ارزش‌یابی مستمر هر دانش‌آموز با توجه به میزان فعالیت او در تلاش گروهی در کلاس، جدیت در فرایند تدریس، حل تمرین‌ها و برخی فعالیت‌های مرتبط دیگر در خارج از کلاس و پاسخ به پرسش‌های کلاسی و آزمون‌های دوره‌ای در طول هر نیم‌سال تعیین می‌شود.

ارزش‌یابی پایانی هر درس به صورت کتبی و در چارچوب مقررات دروس این رشته انجام می‌شود. در ارزش‌یابی پایانی، رعایت الگوی زیر توصیه می‌شود.

- ۱- پرسش از مطالب مربوط به شناخت واژگان ۳ نمره
- ۲- سؤالات مربوط به جدول کاربرد در قرآن ۴ نمره
- ۳- ترجمه‌ی آیات ۷ نمره
- ۴- پرسش‌های مشابه تمرین‌های پایانی در هر درس ۶ نمره

تذکر: پرسش‌های مربوط به بخش چهارم الگوی فوق نباید به گونه‌ای باشد که دانش‌آموز به حفظ یا ترجمه‌ی آیات مطرح شده در سؤال ملزم شود، بلکه باید عبارات یا آیاتی از قرآن کریم ارائه شود و از دانش‌آموز، درباره‌ی آن‌ها مانند تمرین‌های پایانی هر درس، پرسش شود. این عبارات و آیات می‌تواند نسبت به آنچه در دروس و تمرینات آمده جدید باشد؛ اما در این صورت اگر کلمه یا ترکیبی در آن‌ها آمده که از سطح عموم دانش‌آموزان بالاتر است یا از کلماتی است که دانش‌آموزان ملزم به یادگیری آن‌ها نبوده‌اند، معنای آن‌ها نیز باید ذکر شود.

سایت گروه قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی آماده‌ی دریافت نظر دبیران و دانش‌آموزان گرامی و هم‌چنین ارائه‌ی راهنمایی‌های لازم است. پیشاپیش از توجه همه‌ی عزیزان سپاس‌گزاری می‌شود.

نشانی سایت گروه قرآن: <http://quran-dept.talif.sch.ir>

